

فصلنامه علمی - تخصصی معارف علوم انسانی و علوم اسلامی

شماره هشتم، بهار ۱۴۰۱، ص ۳۷۹ - ۴۰۳

عواقب سبک شمردن نماز از دیدگاه روایات

عمران منصورى طلب^۱

محمد مهدى كرىمى نیا^۲

زهرا علیدادی^۳

مریم شحیطاوی^۴

عصمت الله فصیحى زاده^۵

چکیده

هدف نهایی انسان، نیک فرجامی و رسیدن به سعادت ابدی است. رسیدن به این مطلوب نهایی در گرو داشتن اعمالی نیک و صالح می باشد. اگر انسان اعمالش نیک و صالح و مطابق دستورات الهی باشد، طبعاً رسیدن به سعادت سهل و آسان است. از جمله مواردی که باعث سعادت فرد می شود، انجام فرائض الهی است. یکی از مهمترین این فرائض که در روایات متعددی از اهل بیت علیهم السلام به عنوان ستون و سر (رأس) اسلام معرفی و مورد تأکید بسیاری قرار گرفته شده، نماز است تا آن جایی که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم قبولی اعمال را در گرو نماز بیان می کند و می فرماید: اگر نماز قبول شود بقیه اعمال نیز قبول می شوند و اگر نماز رد شود، بقیه اعمال نیز رد می شوند. این فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم حاکی از جایگاه نماز در دین اسلام است و لذا در روایات برای شخصی که تارک این فریضه الهی یا سبک شمارنده آن باشد، عواقب بسیار سختی در نظر گرفته شده است که شامل عواقب هم در دنیا و هم در آخرت می شود و همین

۱. دارای مدرک سطح سه (کارشناسی ارشد)، رشته فقه و اصول، حوزه علمیه قم، طلبه سطح چهار (دکتری)، مدرس حوزه علمیه و استاد دانشگاه آزاد اسلامی، شهر بشارگرد، استان هرمزگان و استاد دانشگاه هرمزگان، شهر بندرعباس، استان هرمزگان، ایران، پژوهشگر و فعال فرهنگی، omranmansory6507@gmail.com

۲. استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، طلبه و پژوهشگر حوزه علمیه قم، ایران، نویسنده مسؤول، kariminia@quran.ac.ir

۳. دارای مدرک سطح دو (کارشناسی)، رشته علوم حوزوی، حوزه علمیه خاوران حضرت زینب کبری (سلام الله علیها)، شهرستان بشارگرد، استان هرمزگان، ایران، پژوهشگر و فعال فرهنگی، z.a15011376@gmail.com

۴. طلبه سطح چهار (دکتری)، رشته تفسیر تطبیقی، مرکز تخصصی عالی حوزه علمیه الزهراء (سلام الله علیها)، شهر اهواز، پژوهشگر و مدرس حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها)، شهر ملاتانی، استان خوزستان، ایران، mr.sh.061136524083@gmail.com

۵. کارشناسی ارشد، رشته فقه و حقوق قضایی، دانشگاه بین المللی جامعه المصطفی (ص) العالمیه، طلبه، پژوهشگر و فعال فرهنگی، kariminiya2003@yahoo.com

مسأله سبک شمردن نماز یکی از موضوعات اصلی و محوری در روایات اهل بیت علیهم السلام است. در این تحقیق که به روش توصیفی انجام شده، نگارنده عواقب سبک شمردن نماز از دیدگاه روایات را مورد بررسی قرار داده است. داده پردازی و جمع‌آوری مطالب کتابخانه‌ای و دیجیتالی است. لذا دستاوردهای این تحقیق به دو بخش عواقب دنیوی و عواقب اخروی تقسیم می‌شود که عبارتند از: عواقب دنیوی: گرفتار شدن به گناهان کبیره، بی برکتی عمر و رزق، تسلط شیطان، غضب خداوند، عدم استجاب دعا؛ و عواقب اخروی: محرومیت از شفاعت، نابودی اعمال نیک، عذاب قبر، محسور شدن با طاغوتیان، عذاب‌های درناک و ماندگار.

واژگان کلیدی: عواقب ترک نماز، نماز، سبک شمردن، تارک الصلاة، استخفاف نماز.

مقدمه

دین و آدمی همزاد یکدیگر هستند. درست از همان روزی که پای آدم به گُره خاکی رسید، خداوند برنامه زندگی اش را در قالب دین به او آموزش داد. زندگی آدمی با دین همچنان در هم تنیده اند که هیچ کس در هیچ گوشه زمین نتوانسته بدون یاری دین، زندگی سالمی را برای خود دست و پا کند. از میان رفتارهای و آموزه های دینی، نماز بیشترین اثر گذاری را بر زندگی آدمیان دارد. اهل بیت علیهم السلام حتی در مشکلات دنیوی نیز آدرس نماز را به پیروان خویش داده اند. حال که نماز یکی از واجبات الهی و ارکان اساسی دین اسلام است و جایگاه ویژه ای دارد و باعث قوام شریعت و از با فضیلت ترین اعمال محسوب می شود، اگر مورد ترک یا سهل انگاری واقع گردد و منجر به سبک شمردن نماز شود، موجب عواقبی سختی در دنیا و آخرت می باشد.

پرداختن به عواقب سبک شمردن نماز از دیدگاه روایات از این رو ضروری است که مسأله سبک شمردن نماز یکی از موضوعات اصلی و محوری در روایات اهل بیت علیهم السلام است و با شناخت عواقب آن، مسلمانان می تواند به این مهم همت گماشته و این فریضه الهی را به نحو نیکو انجام دهند و به سعادت برسند. بر این اساس سؤال اصلی این تحقیق این است که؛ از دیدگاه روایات چه عواقبی برای سبک شمردن نماز وجود دارد؟

محقق برای دستیابی به این سؤال کتاب‌هایی را بررسی نموده نظیر: «نماز و زندگی»، از محمدعلی جابری؛ «خانه بهشتی (اصول و روش های دعوت فرزندان به نماز)»، از محمد داوودی؛ «نماز از دیدگاه قرآن و عترت»، از محمد محمدی اشتهاردی؛ «یکصد و چهارده نکته در باره نماز»، از محسن قرائتی؛ و «چگونه یک نماز خوب بخوانیم»، از علیرضا پناهیان؛ «آثار نماز و تأثیر در ساحت های مختلف زندگی»، از ابوالفضل ساجدی.

و مقاله «عوامل و عواقب سستی و ترک نماز»، از هادی عجمی، که در این مقاله نویسنده به عواقب و پیامدهای سستی در نماز و ترک آن پرداخته است و آن را از منظر اسلام که بیشتر رویکرد قرآنی دارد را مورد

بررسی قرار داده است و آن را از دیدگاه روایات مورد بررسی قرار نداده است و این که از سبک شمردن نماز از دیدگاه روایات چه عواقبی (که شامل عواقب دنیوی و اخروی می شود) به دنبال دارد.

کتابی با این عنوان که به عواقب سبک شمردن از دیدگاه روایات باشد، یافت نشد. مقالاتی نیز در این باره نوشته شده است، اما یا به عواقب دنیوی و اخروی به صورت مجزا نپرداخته اند و یا از دیدگاه روایات نبوده است. لذا این مقاله با کارهای انجام شده پیشین، متفاوت است.

روش در این تحقیق توصیفی و نحوه گردآوری مطالب کتابخانه‌ای و دیجیتالی است. امید آن که با این پژوهش بتوانیم جایگاه ارزشمند نماز را تبیین کرده و عواقب دردناک سبک شمردن نماز را برای پژوهشگران و عموم مردم بشناسانیم و در عمل نیز مفید فایده واقع شود؛ ان شاء الله.

۱. مصادیق سبک شمردن نماز

در قرآن کریم سبک شمارنده نماز را با لفظ ساهون بیان کرده است که در ادامه به طور مفصل بدان پرداخته ایم و عواقب آنان را در روایات بیان کرده ایم اما در این بخش از پژوهش به جهت اهمیت مصادیق سبک شمردن آن به برخی از اهم مصادیق اشاره مختصری خواهیم کرد زیرا که مجال برای ذکر تمام آن مصادیق نیست.

۱-۱. قضا شدن نماز

مسأله‌ای که تقریباً هر فرد مسلمانی هر روزه با آن درگیر بوده و متأسفانه بر اثر عوامل مختلفی همچون دیر خوابیدن، عادت به خواب صبح، غفلت، گناه، حضور در مجالس لهو و لعب و جلساتی که غفلت از خدا بر آن جلسات حاکم است، نمازشان قضا می‌شود که خود از مهمترین مصادیق سهل انگاری نسبت به نماز است.

در میان نمازهای یومیه نماز صبح از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، تا جایی که امام صادق علیه السلام

در تبیین اهمیت آن می‌فرماید:

«فَإِذَا صَلَّى الْعَبْدُ الصُّبْحَ فِي طُلُوعِ الْفَجْرِ اثْبَتَتْ لَهُ مَرَّتَيْنِ اثْبَتَهَا مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ؛^۱

پس هرگاه نمازگزار نماز صبح را با طلوع فجر به جای آورد، دو مرتبه برای او نوشته می‌شود، هم فرشته صبح و هم فرشته شب می‌نویسند».

در روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در وصف کسی که نماز صبحش قضا می‌شود، آمده است که می‌فرماید: «کسی که نماز صبح نخواند، قرآن از او بیزار است».^۲

۲-۱. تأخیر در نماز

شخصی که بدون وجود عذرهای مجوزهای شرعی نماز خود را از وقت مخصوص خود به تأخیر می‌اندازد، نیز از سبک شماران نماز محسوب می‌شود. در همین زمینه از حضرت حجت ارواحنا له الفداء نقل شده است که فرمود:

«مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مِّنْ آخِرِ الْغَدَاةِ إِلَى أَنْ تَنْقَضِيَ النُّجُومُ؛^۳

ملعون و نفرین شده است کسی که نماز صبح را عمداً تأخیر بیندازد، تا موقعی که ستارگان ناپدید شوند».

همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید:

«إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافَ عَلَى أُمَّتِي تَأْخِيرُهُمُ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا، وَتَعْجِيلُهُمُ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا؛^۴

به تحقیق خوفناک‌ترین چیزی که برای امتم می‌ترسم این است که نمازشان را از اول وقت آن تأخیر بیندازند و همچنین نمازشان را قبل از وقت آن به جا آورند».

امیر المومنین علی علیه السلام در عهد نامه خود به محمد بن ابی بکر که از طرف آن حضرت حاکم و والی

قم گردید، چنین فرمود:

۱ مجلسی، بحار الانوار: جلد ۳۴، ص ۲۱۳.

۲ حر عاملی، وسائل الشیعه: باب جهاد النفس، ص ۶۶.

۳ مجلسی، بحار الانوار، جلد ۵۲، ص ۱۶، ح ۱۲.

۴ ری شهری، الصلاة فی الكتاب والسنة، ص ۳۹.

«نماز را در همان وقت مشخص خود اقامه نما»^۱.

۱-۳. عدم یادگیری معانی نماز

آیا ندانستن معانی الفاظی که روزانه ده بار در نماز تکرار می‌شود، به معنی بی‌اعتنایی به نماز نیست؟ آیا اگر ما برای طرف گفتگوی خویش در نماز اهمیتی قائل باشیم در فکر این نخواهیم بود که محتوا و مضمون مذاکره و نجوای خود را بفهمیم و با ادراک صحیح به سخن در برابر او بایستیم؟ آیا اینها به معنی بی‌اعتنایی به نماز نیست؟

امام حسین علیه السلام به خداوند تبارک و تعالی عرض می‌کند:

«الاهی مَنْ كَانَتْ مَحَاسِنُهُ مَسَاوِي مَسَاوِي فَكَيْفَ لَا يَكُونُ مَسَاوِيَهُ مَسَاوِيَهُ؛^۲

خدایا آن کس که اعمال به ظاهر نیک او گناه است، پس چگونه گناهان او گناه نباشد؟! »

فرق نمازگزارانی که در نماز هیچ دردی را احساس نمی‌کنند، جز درد فراق دوست، از هیچ حادثه‌ای مطلع نمی‌شوند، هیچ صدایی را نمی‌شنوند و غرق در لذت با معشوقند، نمازگزارانی که زیر شلاق و علی‌رغم هر گونه تهدید و شکنجه و محدودیتی نماز را بپا می‌دارند، با کسانی که نماز را بار و رنجی می‌دانند که در برداشتن و عبور از آن باید شتاب کرد و در هنگام اقامه‌ی آن با دست و محاسن بازی می‌کنند و خمیازه می‌کشند، فقط در اهتمام و استخفاف به نماز است.^۳

۱-۴. عجله و شتاب در نماز

۱ نعیم آبادی، نماز زیباترین الگوی پرستش، ص ۶۷.

۲ مجلسی، بحار الانوار، جلد ۹۵، ص ۲۲۵.

۳ محمدرضا رضوان‌طلب، سبک شمردن نماز و آثار آن، مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه علمیه قم، ص ۲ و سایت پاسخ به

شبهات حوزه علمیه قم / <https://www.pasokh.org/fa/article/view/>

سریع خواندن نماز و تبدیل این عبادت به عادت‌تی که همچون عمل ماشین نویسی بدون توجه به معانی و بدون رعایت خشوع و طمأنینه انجام گیرد از نشانه‌های دگر بی توجهی به نماز است.

مردی در حضور امیر المؤمنین علیه السلام نماز خود را با شتاب به جا می‌آورد. حضرت نگاهی به او کرده و فرمود:

چند وقت است این گونه نماز می‌خوانی؟ او گفت: مدت هاست. حضرت فرمود: مثل تو نزد خداوند مثل کلاغی است (که منقار بر زمین می‌کوبد. سجده تو خضوع در برابر خدا نیست. منقار به زمین کوبیدن است). اگر این گونه بمیری، بر غیر ملت و دین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم مرده‌ای.

سپس حضرت در مورد کم گذاشتن در نماز فرمود: بدرستی که دزدترین مردم کسی است که از نمازش بدزدد.^۱

۲. عواقب دنیوی سبک شمردن نماز

در قرآن کریم بخش قابل توجهی از آیات را به مسأله پر اهمیت نماز اختصاص داده است که بیش از ۱۲۲ آیه از قرآن کریم در این باره نازل شده است که این خود دلالت بر اهمیت این دستور الهی دارد.^۲ در روایات اهل بیت علیهم السلام نیز تأکیدهای فراوانی به این واجب و فریضه الهی شده است و در مقابل آن نیز تارک نماز را شدیداً مورد مذمت قرار داده است و برای اول شدیدترین عواقب در دنیا و آخرت را بیان کرده اند. در روایتی از امام صادق علیه السلام در رابطه با جایگاه رفیع نماز آمده است که می‌فرماید:

«نماز دوست داشتنی کارها نزد خداوند و آخرین وصیت‌های پیامبران الهی است».^۳

در روایت دیگری از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم آمده است که می‌فرماید:

۱ مجلسی، بحار الانوار، جلد ۸۴، ص ۲۴۲.

۲ داودی، خانه بهشتی، انتشارات ستاد اقامه نماز، ص ۱۴.

۳ ری شهری، میزان الحکمه، جلد ۵، ص ۳۹۷.

«همانا بیشتر اهمتامت بر نماز باشد که بعد از ایمان به منزله سر اسلام است»^۱.

مطابق این روایت همچنان که بدن نمی تواند بدون سر به حیات خود ادامه دهد، اسلام هم بدون نماز هم زنده نمی ماند و از میان می رود.

برای نماز که از ارکان اساسی دین اسلام و به تعبیر پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم به منزله سر اسلام است و در روایت دیگری به عمود و ستون اسلام تعبیر شده است. علاوه بر جنبه اخروی و پیامدهای اخروی آن در دنیا نیز عواقب و پیامدهای داد و دامن کسانی که نسبت به نماز بی اهمیت باشند و آن را سبک بشمارند را در همین دنیا خواهد گرفت. به اهم آن موارد اشاره می کنیم.

۲-۱. گرفتار شدن به گناهان کبیره

یکی از عواقب و پیامدهای پر اهمیت و بسیار مبتلا به سبک شمردن نماز مسأله گرفتار شدن در گناهان است و شخصی که این واجب الاهی را ترک کند، یا نسبت به آن بی اهمیت شود، قطعاً در دریای گناهان فرو می رود، زیرا که نماز به عنوان ستون و سر اسلام معرفی شده و با نبود نماز، قطعاً اسلامی برای فرد مدعی مسلمان بودن وجود ندارد. بخشی از روایات نیز به همین امر پرداخته است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید:

«لَا يَزَالُ الشَّيْطَانُ هَائِبًا لِابْنِ آدَمَ ذَاعِرًا مِنْهُ مَا صَلَّى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ لَوْ قَتِهِنَّ فَإِذَا ضَيَعَهُنَّ اجْتَرَى عَلَيْهِ فَادْخَلَهُ فِي الْعَظَائِمِ»^۲

شیطان همواره از پسر آدم بیمناک و خائف است؛ مادامی که نماز پنجگانه خود را در وقت بجا می آورد و چون آن را در وقت خود ترک کرد و ضایع ساخت، شیطان گستاخ گشته بر او راه می یابد و او را در گناهان بزرگ داخل می سازد».

زنی دیوانه وار و فریاد کنان خدمت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم رسید و عرض کرد: ای رسول خدا! به یارانت بگو از نزد شما بروند که من با شما کاری دارم.

۱ همان، جلد ۵، ص ۳۶۶.

۲ محمد بن علی ابن بابویه، (شیخ صدوق) الأملی شیخ صدوق، جلد ۱، ص ۴۸۵ و محمد بن علی ابن بابویه، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال جلد ۱، ص ۲۳۰.

اصحاب رفتند آن زن خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نشست و عرض کرد: یا رسول الله! گناه بسیار بزرگی مرتکب شده ام. حضرت فرمودند: رحمت پروردگار بزرگ تر از گناه توست. آن گاه سؤال کردند: گناه چیست؟ زن گفت: شوهردار بودم، مرتکب زنا شدم و از نطفه حرام حامله شدم. بچه به دنیا آمد، او را در خمره سرکه خفه کردم و سرکه نجس را به مردم فروختم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم حکم گناه آن زن را بیان کردند و سپس فرمودند: آیا می خواهی بدانی که چرا درون این چاه افتاده ای و این گناهان را مرتکب شده ای؟ من گمان می کنم تو نماز عصر نمی خوانی.

۲-۲. بی برکتی عمر و رزق

قهر و غضب خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نسبت به کسانی که نماز را کوچک می شمارند زبانها و خساراتی بر جای خواهد نهاد. گرچه ممکن است تارک و یا استخفاف کننده به نماز این تأثیر را درک نکند و متوجه علت مضیقه ها و گرفتاری های خود نباشد، اما ریشه اساسی یا یکی از علل مهم آن بی اهمیت بودن به این فریضه الهی است.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

خداوند برکت را از عمر و روزی کسانی که نماز را کوچک می شمردند، بر می دارد.^۱

در روایت دیگری پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نیز برای این گروه از افراد، تهی دستی و نیاز را پیش

بینی نموده و می فرماید:

«عَشْرُونَ خِصْلَةً تُورَثُ الْفَقْرُ ... وَالْإِسْتِخْفَافُ بِالصَّلَاةِ»^۲

۱ مجلسی، بحار الانوار، جلد ۸۳، ص ۲۰۲.

۲ همان، جلد ۷۳، ص ۳۱۵.

بسیست خصلت است که فقر را به بار می آورد، (یکی از آنها) استخفاف و سبک شمردن نماز موجب

فقر و تهی دستی می شود.»

۲-۳. تسلط شیطان

یکی از مواردی که برای کسی که نسبت به نماز خود بی اهمیت یا کم اهمیت است، در دنیا اتفاق می افتد، تسلط شیطان بر آن است. مسلماً شخصی که ندای اذان را لبیک نگوید و نسبت به آن بی توجه باشد، مطیع شیطان شده و او را به سرپرستی و تسلط بر خود برگزیده است؛ چنانچه رسول مهربانی ها پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در این زمینه می فرماید:

«لَا يَزَالُ الشَّيْطَانُ هَائِبًا لِابْنِ آدَمَ دَعْرًا مِنْهُ مَا صَلَّى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ لَوْ قَتِهِنَّ، فَإِذَا ضَيَعَهُنَّ اجْتَرَأَ عَلَيْهِ فَادْخَلَهُ فِي

الْعِظَائِمِ؛^۱

شیطان همیشه از فرزند آدم وحشت دارد و از او فاصله می گیرد تا زمانی که نمازهای پنج گانه اش را در وقتش به جا می آورد. پس هرگاه آنها را ضایع کرد، بر وی جرأت پیدا می کند و او را به گناهان بزرگ وادار می سازد.»

در روایتی از امام زمان ارواحنا فدا آمده است که می فرماید:

«بینی شیطان با هیچ وسیله ای برتر از نماز به خاک مالیده نشده؛ پس نماز بخوان و بینی اش را به

خاک بمال»^۲

امام در این روایت نماز را راه فرار از دام های شیطان و علاوه بر آن راه بر خاک زدن شیطان و توطئه

های آن را نماز میداند.

۱ محمد بن علی ابن بابویه (شیخ صدوق)، ثواب الاعمال و عقابها، ص ۵۳۲.

۲ محمد بن علی بن بابویه، من لایحضره الفقیه، ص ۴۹۸، ح ۱۴۲۷.

۴-۲. غضب خداوند

در روایات اهل بیت علیهم السلام عواقب بسیار دردناک و بسیار طاقت فرسایی برای سبک شماران نماز بیان شده است که از جمله آنها غضب خالق متعال خداوند یکتاست. قرآن کریم با نکوهش افرادی که نماز را ضایع می‌کنند، مسلمانان را از این عمل بر حذر می‌دارد.

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا؛^۱

سپس بعد از آنان نسلی جایگزین آنان شد که نماز را ضایع کردند و از شهوات پیروی نمودند؛ پس کیفر گمراهی خود را که عذابی دردناک است، خواهند دید».

پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خطاب به حضرت علی علیه السلام می‌فرماید:

«فی تأخیرها من غیر علة غضب الله عزوجل؛^۲

تأخیر نماز از اول وقت بدون دلیل، موجب غضب خداوند متعال می‌گردد».

در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است که می‌فرماید:

«إِذَا قَامَ الْعَبْدُ فِي الصَّلَاةِ فَخَفَّفَ صَلَاتَهُ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِمَلَائِكَتِهِ أَمَا تَرَوْنَ إِلَيَّ عَبْدِي كَأَنَّهُ يَرَى أَنَّ

قَضَاءَ حَوَائِجِهِ بِيَدِ غَيْرِي أَمَا يَعْلَمُ أَنَّ قَضَاءَ حَوَائِجِهِ بِيَدِي؛^۳

۱ سوره مريم/ ۵۹.

۲ مجلسی، بحار الانوار، جلد ۲، ص ۱۵۴.

۳ کلینی، الکافی، جلد ۳، ص ۲۶۹.

وقتی بنده‌ای نماز خود را با عجله و شتاب به پایان می‌برد و آن را کوتاه می‌کند، خدا به ملائکه می‌فرماید: آیا نمی‌بینید بنده‌ی من چگونه نماز خود را کوتاه می‌کند؛ گویا می‌پندارد که بر آوردن حوائجش به دست غیر من است (که این گونه عجله می‌کند). آیا نمی‌داند بر آوردن حوائجش به دست من است.»

۲-۵. عدم استجاب دعا

همان گونه که از روایات اهل بیت علیهم السلام و آیات قرآن کریم پرواضح است، دعا یک ابزار مهم برای اتصال به منبع فیض خداوند است و همواره بشر برای برآورده شدن حوائجش بدین وسیله از خالق بی‌همتا طلب کمک و حاجت می‌کند، اما کسانی که به نماز به عنوان تکلیف و خواست الاهی بی‌توجهی کنند و آن را کوچک بشمارند، خداوند نیز به خواسته‌ها و اعمال آنان توجهی نخواهد داشت. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در روایتی در این رابطه چنین می‌فرماید:

«مَنْ تَهَاوَنَ بِصَلَاتِهِ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِخَمْسِ عَشْرَةَ خَصَلَةً... وَكُلُّ عَمَلٍ يَعْمَلُهُ لَا يُؤْجِرُ عَلَيْهِ وَلَا يَرْتَفِعُ دَعَاؤُهُ إِلَى السَّمَاءِ»

هر کس به نمازش بی‌توجه باشد و در برابر اعمالش مأجور نمی‌گردد و دعایش به آسمان راه نمی‌یابد.»

۳. عواقب اخروی سبک شمردن نماز

در روایات فراوانی نماز که یکی از فروع دین نیز می‌باشد را به عنوان ارکان اساسی اسلام بر می‌شمارد و تأکید زیادی بر انجام و عدم ترک و اسخفاف آن داشته است و تا آن جا که شخص بی‌نماز را خارج از دین اسلام معرفی می‌کند. از جمله این روایات، روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌باشد که می‌فرماید:

«مَثَلُ الصَّلَاةِ مَثَلُ عَمُودِ الْفُسْطَاطِ؛ إِذَا ثَبَّتَ الْعَمُودُ نَفَعَتِ الْأُتُنَابُ وَالْأُوتَادُ وَالْغِشَاءُ، وَإِذَا انْكَسَرَ الْعَمُودُ لَمْ يَنْفَعِ طُنْبٌ وَلَا وَتْدٌ وَلَا غِشَاءٌ»^۱

مَثَل نماز، مَثَل ستون خیمه است؛ اگر ستون محکم باشد، طناب ها و میخ ها و چادر کارآیی دارند، اما اگر ستون بشکند، نه طنابی به کار می آید و نه میخی و نه چادری.

همان گونه که از این فرمایش پیامبر عظیم الشان اسلام پر واضح است که رکن مهم اسلام، مسأله بااهمیت نماز است که نباید ترک شود یا حتی کوچک شمرده شود.

در ترک نماز، در روایتی از امام باقر علیه السلام آمده است:

«إِنَّ تَارِكَ الْفَرِيضَةِ كَافِرٌ»^۲

کسی که نماز واجب را ترک کند، بدون علت کافر است.

با توجه به اهمیت نماز در دین اسلام همان گونه که شخصی که این فریضه الاهی را ارج می نهد و پایبند به نماز خصوصا در اول وقتش می باشد، مستحق ثواب از جانب خداوند متعال است، و تارک صلات و کسی که نماز را سبک می شمارد، نیز مستحق عقاب در دیار باقی است. گفتنی است که اهمیت این بخش به جهت دوام آن عواقب آخرت است، دیاری که در روایات به دیار ابدی و باقی معرفی شده است و قطعاً عواقبی شدیدتر از عواقب دنیوی خواهد داشت. به اهم آن عواقب می پردازیم.

۳-۱. محرومیت از شفاعت

۱ کلینی، الکافی، جلد ۳، ص ۲۶۶.

۲حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۶۸

از جمله اعتقادات شیعه، مسأله شفاعت اهل بیت علیهم السلام است که در واقع مسأله باارزشی در میان تشیع می باشد که در فردای قیامت یا دنیای اخروی و منازل آخرت، این شفاعت اهل بیت علیهم السلام باشد که راه نجات آنان است و زیر چتر محبت اهل بیت و برخوردار از شفاعتشان باشند. اما گاه این شفاعت از محبین و شیعیان اهل بیت علیهم السلام سلب می شود و مشمول شفاعت واقع نمی شوند. یکی از این موارد که در روایات متعددی از معصومین علیهم السلام آمده است در رابطه به شخصی است نماز را سبک بشمارد.

از جمله این روایات می توان به جریان ابوبصیر اشاره کرد که پس از وفات امام صادق علیه السلام ابوبصیر آمد به امّ حمیده تسلیتی عرض کند. امّ حمیده گریست. ابوبصیر هم که کور بود گریست.

«دَخَلْتُ عَلَى حُمَيْدَةَ أُعْزِيهَا بِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَبَكَتْ ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، لَوْ شَهِدْتَهُ حِينَ حَضَرَ الْمَوْتَ وَ قَدْ قَبِضَ إِحْدَى عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَدْعُوا لِي قَرَابَتِي وَ مَنْ يَطْفُفَ . فَلَمَّا اجْتَمَعُوا حَوْلَهُ قَالَ: إِنَّ شَفَاعَتَنَا لَنْ تَنَالَ مُسْتَخْفًا بِالصَّلَاةِ!»^۱

بعد امّ حمیده به ابوبصیر گفت: ابوبصیر! نبودی و لحظه ی آخر امام را ندیدی؛ جریان عجیبی رخ داد. امام در یک حالی فرو رفت که تقریباً حال غشوه ای بود. بعد چشم هایش را باز کرد و فرمود: تمام خویشان نزدیک مرا بگویند بیایند بالای سر من حاضر شوند. ما امر امام را اطاعت و همه را دعوت کردیم. وقتی همه جمع شدند، امام در همان حالات که لحظات آخر عمرش را طی می کرد یک مرتبه چشمش را باز کرد، رو کرد به جمعیت و همین یک جمله را گفت:

«إِنَّ شَفَاعَتَنَا لَا تَنَالَ مُسْتَخْفًا بِالصَّلَاةِ»

هرگز شفاعت ما به مردمی که نماز را سبک بشمارند نخواهد رسید».

این را گفت و جان به جان آفرین تسلیم کرد.^۱

امام علیه السلام نفرمود که شفاعت ما به مردمی که نماز نمی خوانند نمی رسد. بلکه فرمود به کسانی که نماز را سبک می شمارند. یعنی چه نماز را سبک می شمارند؟ یعنی چه نماز را سبک می شمارند؟ وقت و فرصت دارد، می تواند نماز خوبی با آرامش بخواند، ولی نمی خواند. نماز ظهر و عصر را تا نزدیک غروب نمی خواند. نزدیک غروب که شد می رود یک وضوی سریعی می گیرد و بعد با عجله یک نمازی می خواند و فوراً مهرش را می گذارد آن طرف، نمازی که نه مقدمه دارد، نه مؤخره، نه آرامش دارد و نه حضور قلب، جوری عمل می کند که خوب دیگر این هم یک کاری است و باید نمازمان را هم بخوانیم. این خفیف شمردن نماز است، این جور نماز خواندن خیلی فرق دارد با آن نمازی که آدم به استقبالش می رود، اول ظهر که می شود، با آرامش کامل می رود وضو می گیرد، وضوی با آدابی، بعد از آن می آید در مصلاهی خود اذان می گوید، اقامه می گوید. با خیال راحت، با فراغ خاطر نماز می خواند، «السَّلَامُ عَلَیْكُمْ» را که گفت فوراً در نمی رود. مدتی بعد از نماز با آرامش قلب تعقیب می خواند و ذکر خدا می گوید، این علامت این است که نماز در این خانه احترام دارد.^۲

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در روایتی دیگر می فرمایند:

«مَنْ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاةِ لَا يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ لَا وَاللَّهِ»^۳

آن کس که نماز را سبک شمارد (به خدا قسم) روز قیامت در کنار حوض کوثر، با من ملاقات نخواهد کرد.»

این تأکید و بیان همراه با قسم، حکایت از عمق فاصله بین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و نماز گزارانی که به نماز اهمیت نمی دهند دارد.

امیرالمؤمنین علیه السلام^۴ در یک بیان قهرآمیز، با صراحت چنین خطاب فرمودند:

۱ مجلسی، بحار الأنوار جلد ۴۷، ص ۲ و برقی، المحاسن، جلد ۱، ص ۸۰.

۲ مطهری، گفتارهای معنوی، ص ۶۴-۶۵.

۳ مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۸۰، ص ۹.

«لَيْسَ مِنِّي مَنْ ضَيَّعَ الصَّلَاةَ»^۱

آن کس که نماز را تزییع نماید، از من نیست».

در روایت دیگری پیامبر اکرم (ص) می فرماید:

«أَبَاكَ أَنْ تَكْسَلَ عَنْهَا أَوْ تَتَوَانَى فِيهَا أَوْ تَتَهَاوَنَ بِحَقِّهَا أَوْ تُضَيِّعَ حَدَّهَا وَ حُدُودَهَا أَوْ تَقْرَها نَقْرَ الدِّيكِ أَوْ تَسْتَخِفَّ بِهَا أَوْ تَشْتَغَلَ عَنْهَا بِشَيْءٍ مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا أَوْ تُصَلِّيَ بِغَيْرِ وَقْتِهَا»^۲

پرهیزید از این که در نماز سستی و تنبلی کنید و یا حدودش را ضایع کنید، یا از روی دستپاچگی رکوع و سجده نماز را آن چنان بجا آورید که گویی همچون خروس منقار می زنید یا این که نماز را سبک بشمارید، یا این که به جای نماز به امور دنیوی مشغول شوید و یا در غیروقت نماز بخوانید».

پس می توان گفت از جمله مهمترین پیامدهای بی اعتنایی به نماز، کوتاه شدن دست انسان از شفاعت اهل بیت است. در سوره مدثر آیه ۴۲ و ۴۳ نیز بدان اشاره کرده است که وقتی بهشتیان از دوزخیان راز جهنمی شدنشان را جويا می شوند، اولین علت را دوری از نماز گزارش می دهند. در ادامه، خداوند از بی فایده بودن پا درمیانی شفاعت کنندگان در حق آنان خیر می دهد، چرا که علاوه بر ترک نماز، قیامت را تکذیب کرده و همواره با اهل باطل همنشین و هم صدا بودند و بیچارگان را اطعام نمی کردند. اهلبیت علیهم السلام هم توجه به نماز را شرط شفاعت خویش از گناه کاران دانسته اند، زیرا برای شفاعت شدن باید شخص رضایت حداقلی خداوند را بدست آورده باشد، در حالی که تأخیر بدون علت نماز، باعث خشم خداوند می گردد.^۳

۲-۳. نابودی اعمال نیک

۱ نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، جلد ۳، ص ۹۸.

۲ مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۸۴، ص ۲۰.

۳ جابری، نماز و زندگی، ص ۱۶۴ و شیخ صدوق، الخصال، جلد ۲، ص ۵۴۳.

همان گونه که در روایات نماز شرط قبولی اعمال است، ترک آن نیز موجب نابودی دیگر اعمال نیک بیان شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید:

«مَنْ تَرَكَ صَلَاتَهُ حَتَّى تَفُوتَهُ مِنْ غَيْرِ غُذْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ»^۱

هر کس نمازش بدون عذر فوت شود، عملش نابود شده است.»

هر چند عمل خیر، آثاری دارد، بهره بردن از آثار کامل دنیوی و اخروی اعمال، در گروه نماز است؛ لذا تارکان نماز، بیشترین حسرت را در قیامت خواهند خورد، آن گاه که شاهد حَبِط (نابودی) اعمال شان خواهند شد.

گاهی برخی گناهان همچون آفتی به جان اعمال نیک انسان می افتند و آنها را نابود می کنند. یکی از گناهانی که خرمن ایمان و کاره های نیک را به آتش می کشاند، ترک نماز است؛ همان گونه که نماز گناهان را از بین می برد و به اعمال نیک تبدیلسان می کند، فاصله گرفتن از آن پاداش کارهای نیک را نابود می کند.^۲

در روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم آمده است که می فرماید:

هر کس نماز را به پا دارد، براستی دین خود را به پا داشته است و هر کس آن را ترک کند، بی گمان دین خود را نابود کرده است.^۳

۳-۳. عذاب قبر

۱ شعیری، جامع الاخبار، ص ۷۳.

۲ جابری، نماز و زندگی، ص ۱۶۳.

۳ جابری، بررسی تقابل شیطان با نماز، ص ۲۱۵.

دنیای بعد از مرگ، دنیای ناشناخته ای است؛ زیرا آنانی که به این سفر رفته اند، به طور عادی مجال بازگشت و یا ارائه آن چه دیده اند را ندارند. بر این اساس، اصلی ترین راه شناخت ما از مرگ و بعد از آن، گفتار خداوند و یا پیشوایانی است که بدرستی سخن آنان اعتماد داریم.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در مورد وضعیت انسان بعد از مرگ و جای گرفتن در قبر می فرماید:

«قبر یا باغی از باغ های بهشت است و یا گودالی از گودال های جهنم».^۱

یقیناً رفتار و کردار انسان ها در دنیا است که مشخص کننده وضعیت او در قبر خواهد بود. احساس او نیز تابع جایگاهی است که برای او در نظر گرفته شده است و طبیعی است افرادی که در باغ بهشتی قرار گرفته و از جانب فرشته بشارت، مورد استقبال قرار می گیرند، در مقایسه با افرادی که در گودال های جهنم گرفتار آمده و با فرشتگانی که یاد آور عذابند، رو برو می شوند، از احساسات یکسانی برخوردار نباشند.

فشار قبر یکی از حقایقی است که مؤمنان به آن اعتقاد دارند. منظور از قبر، قبر ظاهری افراد نیست؛ زیرا در مکانی که میت دفن می شود، هیچ تغییری ایجاد نمی شود. علاوه بر این که عده ای به گونه ای می میرند که جسد آنان از بین می رود و یا هرگز دفن نمی شوند تا آن که بدن شان از بین می رود. در روایتی از امام صادق علیه السلام از حال شخصی پرسیده می شود که بعد از کشته شدن همچنان بدنش بر «دار» باقی است، آیا چنین شخصی عذاب قبر دارد؟ حضرت فرمود: بله.^۲

بنابراین فشار قبر برای هر نوع مردنی قابل تصور است. در مورد فشار قبر، برخی از اعمال باعث فشار قبر می شود و برخی از اعمال است که فشار قبر را از بین می برد. در روایات اهل بیت علیهم السلام یکی از مواردی که عذاب قبر و فشار آن را زیاد می کند، کوتاهی کردن و سبک شمردن نماز است.

۱ مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۶، ص ۲۷۵.

۲ مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۶، ص ۲۴۱.

امام صادق علیه السلام فرمود: نماز گزاری که نمازش را سبک بشمارد، وقتی از قبرش خارج شود، خداوند ملکی را بر وی موکل می‌گرداند که او را بر عرصه‌ی قیامت وارونه بر زمین می‌کشد و مردم به او نگاه می‌کنند و با شدت و سخت‌گیری مورد محاسبه قرار می‌گیرد.^۱

در روایت دیگری چنین می‌فرماید:

«هر زن و مردی که به نمازش بی‌اعتنا باشد، خداوند او را به پانزده چیز مبتلا می‌سازد... (از جمله آن): قبر بر او تنگ و تاریک می‌گردد»^۲

پس با این روایات ذکر شده، پرواضح است که پیامد های بی‌اعتنایی نماز در عالم برزخ نیز دست از سر انسان بر نمی‌دارد و قطعاً این استخفاف نماز گریبان گیر آن خواهد بود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم سه بلا را در عالم قبر در انتظار سبک شمارنده نماز دانسته است:

نخست، خداوند فرشته‌ای را مأمور آزار دادن او می‌کند؛

دوم، قبرش تنگ می‌گردد؛ سوم، قبرش سراسر تاریکی است.

از سخت‌ترین پیامد های ترک یا سبک شمردن نماز ورود به جهنم است. ترک نماز یعنی همراهی شیطان و سرانجام این رفاقت داخل شدن در دوزخ است. عذاب کسانی که عبورشان به «ویل» و «دغی» و «سقر» می‌افتد، قابل تصور نیست. خداوند هنگام سخن گفتن از سقر به پیامبرش می‌فرماید:

و تو چه می‌دانی سقر چیست؛ آتشی است که نه چیزی را باقی می‌گذارد و نه رها می‌کند.^۳

۱ مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۸۰، ص ۲۲.

۲ همان، ص ۲۱.

۳ جابری، نماز و زندگی، ص ۱۰۶.

در سوره مدثر آمده است:

«مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصْلِينَ»^۱

چه چیز شما را به دوزخ فرستاد؟ در پاسخ می گویند؛ از نماز گزاران نبودیم».

۳-۴. محشور شدن با طاغوتیان

همان گونه جایگاه در دنیا برای دنیا طلبان اهمیت فراوانی دارد، جایگاه در آخرت نیز برای اهل ایمان بسیار مهم است، اما برخی افراد نه تنها از فیض محروم می شوند، بلکه با سران فسق و نفاق محشور نمی شوند و از دایره ایمان خارج می شوند. در روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده که در باره کسانی که نمازشان را سبک می شمارند، چه جایگاهی وجود دارد و همنشین چه افرادی خواهند بود؟

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید:

«لَا تُضِعُوا صَلَاتَكُمْ، فَإِنَّ مِنْ ضِيعِ صَلَاتِهِ، حُشِرَ مَعَ قَارُونَ وَ هَامَانَ، وَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخِلَهُ النَّارَ مَعَ الْمُنَافِقِينَ فَالْوَيْلُ لِمَنْ لَمْ يَحَافِظْ عَلَى صَلَاتِهِ وَأَدَاءِ سُنَّةِ نَبِيِّهِ»^۲

نماز را سبک و ناچیز بشمارید، هر کس نسبت به نمازش بی اعتنا باشد و آن را سبک و ضایع گرداند، همنشین قارون و هامان خواهد گشت و حق خداوند است که او را همراه منافقین در آتش داخل نماید. وای بر کسی که بر نماز و ادای سنت پیامبر خود مواظبت نکند».

۳-۵. عذاب های درناک و ماندگار

۱ سوره مدثر / ۴۲-۴۳.

۲ محمد بن علی بن بابویه، (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا، جلد ۲، ص ۳۱؛ حر عاملی، وسائل الشیعه، جلد ۴، ص ۳۰.

از جمله عواقب و پیامدهای استخفاف و سبک شمردن نماز، عذاب‌های دردناک‌آخروی است که برای تارک نماز و حتی نماز گزارانی که نسبت به نماز خود کوتاهی می‌کنند، می‌باشد. در قرآن کریم از ک آنان را به ساهون تعبیر کرده است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ»^۱

پس وای بر آن نماز گزاران که از نمازشان غافل و نسبت به آن سهل‌انگارند»

آنان افرادی هستند که نماز را قبول دارند، ولی در ادای آن سهل‌انگاری می‌کنند. اینها از نمازشان غافلند و اهمیتی به امر نماز ندارند و از فوت شدنش باکی ندارند؛ چه این که بکلی فوت شود و چه این که بعضی از اوقات فوت شود و چه این که وقت فضیلتش از دست برود و چه این که ارکان و شرایطش و احکام و مسائلش را ندانند و نمازی باطل بخوانند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله سلم در توصیف این گروه می‌فرماید:

«صِنْفٌ يُصَلُّونَ وَلَكِنَّهُمْ فِي صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ، فَكَانَ لَهُمُ الْوَيْلُ، وَالْوَيْلُ اسْمٌ دَرَكَةٌ مِنْ دَرَكَاتِ جَهَنَّمَ»^۲

گروهی نماز می‌خوانند، ولی در نمازشان سهل‌انگارند. پس «ویل» برای آنهاست، و «ویل» نام یکی از طبقات زیرین جهنم است.»

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در توصیف جایگاه «ویل» می‌فرماید:

«وادی ای است که از شدت عذاب آن، جهنمیان هر روز هفتاد مرتبه از آن می‌نالند و در این وادی، خانه‌ای از آتش و در آن خانه چاهی قرار دارد که در آن چاه تابوتی است و در آن تابوت ماری است که هزار

۱ سوره ماعون / ۴-۵.

۲ طوسی، تهذیب الأحکام، جلد ۲، ص ۲۳۷.

سر دارد و در هر سری هزار دهان و در هر دهان هزار نیش است و این جایگاه کسانی است که نماز نمی- خوانند»^۱.

کسانی که نسبت به نماز کاهلی می کنند در واقع نماز را ضایع می کنند و ضایع کردن یک عمل، یعنی آن را به نحوی انجام بدهیم که نتیجه و اثر واقعی آن ظاهر نشود؛ به طوری که بود و نبودش و انجام دادن و انجام ندادنش، مساوی باشد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در توصیف این گروه می فرماید:

«وَصِنْفٌ يُصَلُّونَ أَحْيَانًا، وَلَا يُصَلُّونَ أَحْيَانًا، فَكَانَ لَهُمُ الْغَيُّ، وَالْغَيُّ اسْمٌ دَرَكَةٌ مِنْ دَرَكَاتِ جَهَنَّمَ؛^۲

گروهی هستند که گاهی نماز می خوانند و گاهی نمی خوانند، پس «غی» مال آنهاست، و «غی» نام یکی از طبقات پایین جهنم است».

همچنین در روایت دیگری از آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده که می فرماید:

«لَا تُضَيِّعُوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّ مِنْ ضَيِّعِ صَلَاتِهِ حَشْرَهُ اللَّهُ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَأَخْزَاهُمْ وَكَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخِلَهُ النَّارَ مَعَ الْمُنَافِقِينَ فَالْوَيْلُ لِمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَى صَلَاتِهِ؛^۳

نمازتان را ضایع نکنید. بدرستی که هر کس که نمازش را ضایع کند، خداوند او را با قارون و فرعون و هامان که لعنت و ننگ الهی بر آنها باد، محشور می نماید و واجب است بر خداوند که داخل کند او را با منافقین. پس وای بر کسی که بر نمازش محافظت ننماید».

علامه طباطبایی رحمه الله علیه در تفسیر تضييع نماز می نویسد:

۱ تویسرکانی، لثالی الاخبار، ص ۳۹۵.

۲ طوسی، تهذیب الأحکام، جلد ۲، ص ۲۳۷.

۳ شعیری، جامع الاخبار، ص ۷۴.

«مقصود از اضاعه (ضایع شدن نماز)، تباه کردن نماز است، همراه با سستی در امر نماز، خوار شمردن آن، به بازی گرفتن، تغییر ایجاد کردن در آن و ترک نماز بعد از گرفتن و قبول آن»^۱.

نتیجه گیری

از میان همه فرائض و واجبات الهی و عبادات با خداوند بی همتا، نماز از جایگاه ویژه ای برخوردار است؛ به طوری پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نماز را ستون دین و به منزله سر (رأس) اسلام معرفی می کند که اگر نماز نباشد اصلاً اسلامی وجود نخواهد داشت. در روایات اهل بیت علیهم السلام بر این فریضه تأکیدهای فراوانی شده است و پیامدهای و عواقب شدیدی را برای سبک شمارنده آن متذکر شده اند؛ که اگر شخصی نمازش ترک یا سبک شمارد، دچار مشکلات و عواقبی هم در دنیا و هم در آخرت می شود. از جمله آن عواقب، محروم شدن از شفاعت شافعین است که در روایات متعددی به آن پرداخته شده تا آن جای که حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام در روایتی کسی را که نمازش را سبک می شمارد را از خودش نمی داند. در واقع کسی که نماز را سبک می شمارد، از اهل بیت علیهم السلام نیست. بر اساس دستاوردهای این نوشتار، سبک شمردن نماز سر منشأ عواقب فراوانی برای انسان است و در مقابل، اگر شخصی به نمازش اهمیت دهد، قطعاً پیامدهای مثبتی از جمله مورد شفاعت قرار گرفتن و قرار نگرفتن در عذاب های درناک آخروی و غوطه ور نشدن در گناهان کبیره و در بند شیطان و... را خواهد داشت. از این رو، با اهمیت و اهتمام به نماز می توان از عواقب سبک شمردن نماز؛ مانند: گرفتار شدن به گناهان کبیره، بی برکتی عمر و رزق، تسلط شیطان، غضب خداوند، عدم استجاب دعا، محرومیت از شفاعت، نابودی اعمال نیک، عذاب قبر، محسور شدن با طاغوتیان، عذاب های درناک و ماندگار، جلو گیری کرده و زندگی سعادت‌مندانه مطابق دستورات الهی و آخرتی جاویدان در نعمات الهی داشت، که در غیر این صورت، محور و مسیر انسان رو به زوال و انحراف از اهداف والای اسلام خواهد بود.

فهرست منابع و ماخذ

- (۱) قرآن کریم
- (۲) نهج البلاغه
- (۳) ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ناشر: دار الشریف الرضی للنشر، چاپ دوم، ۱۴۰۶ه.ق
- (۴) _____، عیون اخبار الرضا، تهران، ۱۳۱۷ق.
- (۵) _____، الأمالی شیخ الصدوق، مترجم: محمدباقر کمره ای، ناشر: کتابچی، تهران، چاپ ششم، ۱۳۷۶ ش.
- (۶) _____، الخصال، قم، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲ش.
- (۷) _____، مَنْ لایحضره الفقیه، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ق.
- (۸) برقی، احمد، المحاسن، قم، انتشارات دار الکتب اسلامیة، چاپ دوم، ۱۳۷۱ق.
- (۹) تویسرکانی، محمدنبی، لثالی الأخبار، قم، انتشارات العلامة، چاپ اول، ۱۴۱۳ق.
- (۱۰) جابری، محمدعلی، نماز و زندگی، ناشر: همای غدیر، چاپ سوم، ۱۳۹۸ش.
- (۱۱) _____، بررسی تقابل شیطان با نماز، قم، کتاب جمکران، چاپ دوم، ۱۳۹۵ش.
- (۱۲) داوودی، محمد، خانه بهشتی (اصول و روش های دعوت فرزندان به نماز)، انتشارات ستاد اقامه نماز، چاپ اول، ۱۳۹۲ش.
- (۱۳) ری شهری، محمد، الصلاة فی الكتاب و السنة، مترجم: مسعودی، عبدالهادی، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، قم، ۱۳۷۷ش.
- (۱۴) _____، میزان الحکمة، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۲ش.
- (۱۵) شعیری، تاج الدین محمد، جامع الاخبار، نجف، ناشر مطبعة حیدریة، چاپ اول.
- (۱۶) طباطبایی، سیدمحمدحسین، ترجمه المیزان، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، انتشارات اسلام، ۱۳۷۲ش.

- ۱۷) طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، انتشارات آل البيت، ۱۴۰۷ ق.
- ۱۸) طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن (شیخ الطائفة)، تهذیب الاحکام، ناشر: دار الکتب الإسلامية، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۴ ش.
- ۱۹) عاملی، حر، وسائل الشیعة، مؤسسة آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث - قم، ۱۴۱۴ ش.
- ۲۰) عجمی، هادی، عوامل و عواقب سستی و ترک نماز، شماره مقاله ۱۰۹، نشریه ره توشه، تابستان ۱۳۹۷.
- ۲۱) کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم، انتشارات اسوه، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ش.
- ۲۲) مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، انتشارات دار الحیاء، ۱۳۱۰ ق.
- ۲۳) محمدی اشتهاردی، محمد، نماز از دیدگاه قرآن و عترت، انتشارات مؤسسه نبوی، ۱۳۷۴ ش.
- ۲۴) مطهری، مرتضی، گفتارهای معنوی، قم، انتشارات صدرا، چاپ هجدهم، ۱۳۷۷ ش.
- ۲۵) نعیم آبادی، غلامعلی، نماز زیباترین الگوی پرستش، ناشر: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی ستاد اقامه نماز، چاپ چهاردهم، ۱۳۹۳ ش.
- ۲۶) وحیدی، محمد، دانستنی های لازم از نماز، قم، انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۴ ش.
- ۲۷) سایت پاسخ به شبهات حوزه علمیه قم <https://www.pasokh.org/fa/article/view/>